

Put prema otvorenom repozitoriju doktorskih disertacija - kako prevladati neusklađenost propisa

Dorotić Malič, Ivana; Kosić, Sanja; Turk, Branka

Source / Izvornik: **Arhivi, knjižnice, muzeji : mogućnosti suradnje u okruženju globalne informacijske infrastrukture, 2020, 2020, 103 - 120**

Conference paper / Rad u zborniku

Publication status / Verzija rada: **Accepted version / Završna verzija rukopisa prihvaćena za objavljivanje (postprint)**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:188:168044>

Rights / Prava: [Attribution 4.0 International](#)/[Imenovanje 4.0 međunarodna](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-24**



Repository / Repozitorij:

[Repository of the University of Rijeka Library - SVKRI Repository](#)



Put prema otvorenom repozitoriju doktorskih disertacija - kako prevladati neusklađenost propisa

Towards open doctoral thesis repository – how to overcome unbalanced regulation

Ivana Dorotić Malič, dipl. knjiž., idorotic@svkri.hr

Sanja Kosić, dipl. knjiž., skosic@svkri.hr

Branka Turk, dipl. knjiž., bturk@svkri.hr

Sveučilišna knjižnica Rijeka, Dolac 1, Rijeka

Sažetak

Sveučilišna knjižnica Rijeka, kao središnja knjižnica Sveučilišta u Rijeci, izgrađuje zbirku doktorskih disertacija obranjenih na Sveučilištu u Rijeci. Zbirka tiskanih doktorskih disertacija pohranjena je u prostoru Knjižnice, a izgrađuje se i zbirka u digitalnom obliku kroz sustav Dabar. Cjelovita zbirka doktorskih disertacija u digitalnom obliku vidljiva je u repozitoriju Sveučilišta u Rijeci. Iako je prema Zakonu o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju rad potrebno „...objaviti na javnoj internetskoj bazi doktorskih disertacija...“, zbog neusklađenosti ovog zakona sa Zakonom o autorskom pravu i srodnim pravima, za objavu u otvorenom pristupu ipak je potrebno pribaviti suglasnost autora rada.

Knjižnica je stoga krenula u sustavno slanje upita autorima te prikupljanje suglasnosti za objavu doktorskih disertacija u otvorenom pristupu. U tu svrhu pripremljen je obrazac koji je usklađen s Općom uredbom o zaštiti podataka 2016/679 ili GDPR, odnosno hrvatskim Zakonom o provedbi Opće uredbe o zaštiti podataka.

Kroz rad je prikazan proces prikupljanja suglasnosti, od samog obrasca, njegove distribucije i pohrane do rezultata ovog procesa. Pokazalo se da ovakav pristup daje izvrsne rezultate, jer većina autora naposljetku dozvoljava objavu rada u otvorenom pristupu, što zahvaljujući interoperabilnosti repozitorija u sustavu Dabar pridonosi većoj vidljivosti autora, rada i Sveučilišta u cjelini.

Ključne riječi: doktorske disertacije, GDPR, institucijski repozitorij, otvoreni pristup

Summary

University of Rijeka library, as University of Rijeka central library, is developing a collection of doctoral thesis that are defended on University of Rijeka. Collection of printed doctoral thesis is in library storage but University library also is developing a digital collection through Dabar system. Complete digital thesis collection is visible in joint university repository. Although Science and higher education law says that higher education institutions are obligated to publish the thesis on public accessible database, because of discrepancies with Copyright law, author's approval is needed.

University library has began with sending inquireis to thesis authors asking for approval for thesis publication in open access. In order to do that, Library has prepared a form wich was harmonized with General Data Protection Regulation 2016/679 (GDPR) and national law on it's implementation.

Paper presents the process of aquring author's approvals, highlighting important activities, from form itself to process results. It has been proved that this approach gives excellent results because most authors approve open access to their thesis. Thanks to interoperability of Dabar institutional repositories this contribues to higher visibility of the author, paper and University.

Key words: doctoral thesis, GDPR, institutional repository, open access

Uvod

U Hrvatskoj je 2013. godine donesen Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o znanstvenoj djelatnosti i visokome obrazovanju. U njemu se, u članku 40., navodi kako su sveučilišta i fakulteti dužni završne radove studija sveučilišta i fakulteta „trajno objaviti na javnoj internetskoj bazi sveučilišne knjižnice u sastavu sveučilišta te kopirati u javnu internetsku bazu završnih radova Nacionalne i sveučilišne knjižnice“¹, a doktorske disertacije „visoko učilište dužno je trajno objaviti na javnoj internetskoj bazi doktorskih disertacija Nacionalne i sveučilišne knjižnice.“² Tim se Zakonom visoka učilišta u Hrvatskoj obvezuju objaviti sve ocjenske radove u otvorenom pristupu (*engl. open access, OA*). Obveza se odnosi na internetske baze sveučilišnih knjižnica te na onu Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu (NSK, nacionalna razina).³ Hrvatska deklaracija o otvorenom pristupu otvoreni pristup definira kao

¹ Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju [citirano: 2020-03-06]. // Narodne novine, 2132 (2013). Dostupno na: http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2013_07_94_2132.html

² Isto

³ Štimac, A.; Banić Tomišić, Z.. Intelektualno vlasništvo u znanosti i visokom obrazovanju: autori, otvoreni pristup i digitalni repozitoriji. // Knjižnice: kamo i kako dalje? : zbornik radova / 14. dani specijalnih i visokoškolskih knjižnica, Lovran, 13.-16. svibnja 2015. ; uredile Dina Mašina Delija i Kristina Kalanj. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2017. Str. 360.

„slobodan, besplatan i neometan mrežni pristup digitalnim znanstvenim informacijama koji omogućava čitanje, pohranjivanje, distribuciju, pretraživanje, dohvaćanje, indeksiranje i/ili drugo zakonito korištenje. Slobodan u ovom kontekstu znači trajno slobodan od bilo kakvih ograničenja i postavljanja uvjeta za pristup i korištenje“.⁴ Kako bi knjižnice mogle ispuniti propisanu zakonsku obvezu, 2015. godine je Sveučilišni računski centar Sveučilišta u Zagrebu (Srce) u suradnji s ustanovama iz znanosti iz visokog obrazovanja izgradio sustav repozitorija Dabar – digitalni akademski arhivi i repozitoriji⁵. Digitalni repozitoriji služe za prikupljanje, organizaciju, pohranjivanje i diseminaciju radova⁶, a ukoliko ih osnivaju ustanove govorimo o institucijskim repozitorijima. U okviru Dabra do danas je otvoreno 138 digitalnih repozitorija⁷, uključujući i virtualni repozitorij na nacionalnoj razini koji daje agregirani prikaz doktorskih disertacija iz sustava Dabar – Nacionalni repozitorij disertacija i znanstvenih magistarskih radova⁸. Time su ostvareni tehnički preduvjeti za ispunjavanje propisane zakonske obveze iz čl. 40. Zakona o znanstvenoj djelatnosti i visokome obrazovanju.

Osim ispunjavanja zakonske obveze, motivacija za objavu doktorskih disertacija u otvorenom pristupu svakako leži i u brojnim prednostima otvorenog pristupa kao što su veća vidljivost rada, autora, ali i institucije na kojoj je rad obranjen te veća mogućnost za citiranje rada. Prema objavljenim istraživanjima, nakon objave u otvorenom pristupu, preko 40% doktorskih disertacija dobit će barem jedan citat.⁹ Objava doktorskih disertacija u otvorenom pristupu ima pozitivan utjecaj na istraživački profil ustanove pa institucije trebaju promovirati otvoreno dostupne repozitorije doktorskih disertacija.¹⁰

Zbirka doktorskih disertacija obranjenih na Sveučilištu u Rijeci

Sveučilišna knjižnica Rijeka, kao središnja knjižnica Sveučilišta u Rijeci, pohranjuje sve tiskane doktorske disertacije obranjene na sastavnicama Sveučilišta od 1974. godine do danas te na taj način izgrađuje

⁴ Hrvatska deklaracija o otvorenom pristupu [citirano: 2020-03-06]. Dostupno na:

<https://www.fer.unizg.hr/oa2012/deklaracija>

⁵ Dabar - digitalni akademski arhivi i repozitoriji [citirano: 2020-03-06]. Dostupno na: <https://dabar.srce.hr/>

⁶ Banić Tomišić, Z.; Štimac, A. Autorsko pravo i druga prava intelektualnog vlasništva u znanosti i visokom obrazovanju : objava radova u javnim repozitorijima i uloga knjižnica. // Slobodan pristup informacijama: 16. Okrugli stol: zbornik radova / ur. D. Pšenica. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2016. Str. 40-41

⁷ Dabar – repozitoriji [citirano: 2020-03-06]. Dostupno na: <https://dabar.srce.hr/repozitoriji>

⁸ Nacionalni repozitorij disertacija i znanstvenih magistarskih radova [citirano: 2020-03-06]. Dostupno na: <https://dr.nsk.hr/>

⁹ Bangani, S. The impact of electronic theses and dissertations : a study of the institutional repository of a university in South Africa [citirano: 2020-03-09]. // *Scientometrics* 115 (2018), str. 131–151. Dostupno na: <https://doi.org/10.1007/s11192-018-2657-2>

¹⁰ Bennett, L.; Flanagan, D. Measuring the Impact of Digitized Theses: A Case Study from the London School of Economics [citirano: 2020-03-09]. // *Insights* 29, 2 (2016), str. 111–119. Dostupno na: <http://doi.org/10.1629/uksg.300>

Zbirku doktorskih disertacija Sveučilišta u Rijeci. Od 2006. godine, osim tiskane inačice, u fond se uvrštava i elektronička inačica doktorske disertacije na CD-ROM-u, a izgrađena je i zbirka sažetaka doktorskih disertacija obranjenih na Sveučilištu u Rijeci dostupna kroz online katalog Knjižnice. 2015. godine otvaranjem institucijskih repozitorija sastavnica te Sveučilišnog repozitorija koji daje agregirani prikaz svih radova pohranjenih u institucijske repozitorije sastavnica Sveučilišta, započela je izgradnja digitalne zbirke doktorskih disertacija obranjenih na Sveučilištu u Rijeci. Doktorske disertacije obranjene od 1974. do 2015. godine pohranjene su u institucijskom repozitoriju Sveučilišne knjižnice Rijeka¹¹ dok se doktorske disertacije obranjene nakon 2015. godine pohranjuju u institucijski repozitorij sastavnice Sveučilišta na kojoj je rad obranjen. Cjelovita zbirka vidljiva je u repozitoriju Sveučilišta u Rijeci¹².

Zbirka doktorskih disertacija obranjenih od 1974. do 2015. godine na Sveučilištu u Rijeci broji preko 1.200 radova. Suradnjom Sveučilišne knjižnice Rijeka i Srca, bibliografski podaci o radovima preuzeti iz knjižničnog kataloga te skenirani sažeci doktorskih disertacija u PDF formatu pohranjeni su 2016. godine putem REST API sučelja u repozitorij Sveučilišne knjižnice Rijeka.¹³ Ti objekti pohranjeni su kao neaktivni, s obzirom da zahtijevaju dopune. Za svaki tako pohranjeni rad potrebno je dopuniti metapodatke o radu, pohraniti cjeloviti tekst rada u PDF formatu u repozitorij te objaviti metapodatke o radu na javnom sučelju repozitorija bez pristupa cjelovitom tekstu rada. Na ovaj način je do 29. veljače 2020. na javnom sučelju repozitorija Sveučilišne knjižnice objavljeno 235 doktorskih disertacija, a projekt dopune metapodataka i pohrane cjelovitog teksta rada nastavlja se i dalje. Redoslijed dopune podataka je od najnovijih prema najstarijim radovima. Razlog tome je što najnovije radove Knjižnica uobičajeno posjeduje i u elektroničkoj inačici, dok će za starije radove takva inačica biti zatražena od autora, odnosno, za vrlo stare radove će se, po odobrenju autora, digitalizirati tiskani primjerak.

Pravni okvir objave doktorskih disertacija u otvorenom pristupu

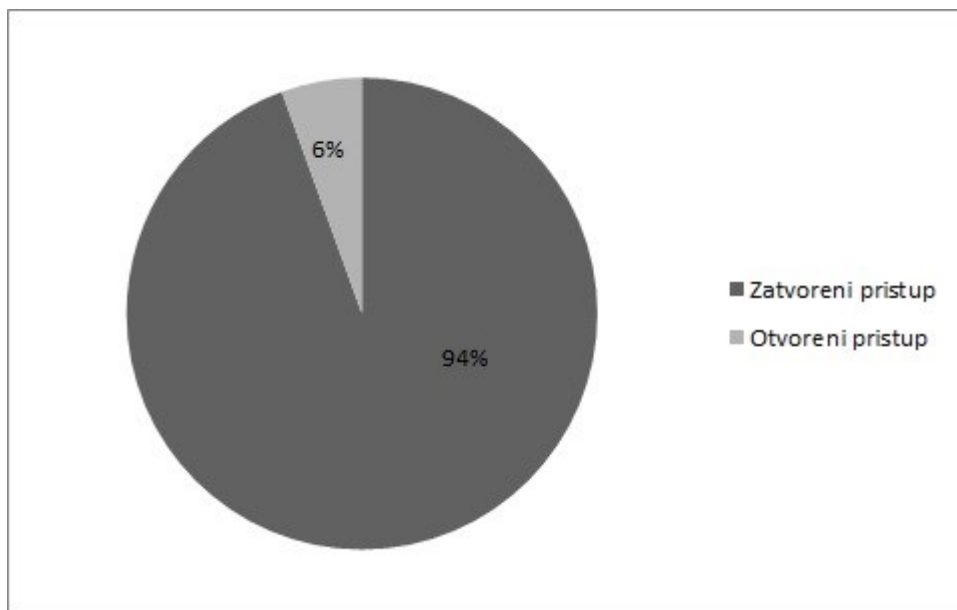
Krajem 2018. godine 94% doktorskih disertacija pohranjenih u repozitoriju Sveučilišne knjižnice Rijeka bilo je zatvoreno za pristup cjelovitom tekstu (sl. 1).¹⁴ Iz tog razloga krenulo se u sustavno slanje upita autorima te prikupljanje suglasnosti za objavu doktorskih disertacija u otvorenom pristupu.

¹¹ Repozitorij Sveučilišne knjižnice Rijeka [citirano: 2020-03-06]. Dostupno na: <https://repository.svkri.uniri.hr/>

¹² Repozitorij Sveučilišta u Rijeci [citirano: 2020-03-06]. Dostupno na: <https://www.unirepository.svkri.uniri.hr/>

¹³ Vukelić, Z.; Dorotić Malić, I.; Turk, B. Pohrana doktorskih disertacija u repozitorij Sveučilišne knjižnice Rijeka. // Knjižnice : kamo i kako dalje? : zbornik radova / 15. dani specijalnih i visokoškolskih knjižnica, [Lovran, 17.-20. svibnja 2017.]; uredile Dina Mašina Delija i Kristina Kalanj. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2019. Str. 158

¹⁴ Sveučilišna knjižnica Rijeka. Repozitorij Sveučilišne knjižnice Rijeka: statistika pohrane objekata [citirano: 2020-03-06]. Dostupno na: <https://repository.svkri.uniri.hr/stats/objects>



Slika 1. Doktorske disertacije u repozitoriju Svkri na dan 31.12.2018.

Prema Zakonu o autorskom pravu i srodnim pravima autorsko djelo definira se kao originalno intelektualno ostvarenje iz književnog, umjetničkog i znanstvenog područja koje ima individualni karakter i koje je na neki način izraženo, te kao takvo pripada autoru, fizičkoj osobi koja je djelo stvorila te on odlučuje hoće li se, kada, gdje, kako i pod kojim uvjetima objaviti.¹⁵ Stoga, da bi visoka učilišta ispunila zakonsku odredbu o trajnoj objavi, moraju prije same objave dobiti dopuštenja samih autora, odnosno studenata. To mogu učiniti tako da „svojim općim aktima, pravilnicima o studiranju, prebace ispunjavanje vlastite obveze na prave adresate, studente, propisivanjem davanja dopuštenja kao uvjeta studiranja (...); ili da općim aktom, ili barem interno i neformalno uspostavljenim sustavom dobivanja dopuštenja ili izjava, omoguće onim studentima koji na to dobrovoljno pristaju, da dopuste stavljanje njihovog autorskog djela u javno dostupni repozitorij.“¹⁶ Dakle, i Sveučilišna knjižnica morala je, kako bi pohranjene doktorske disertacije objavila u otvorenom pristupu, pribaviti suglasnosti tih autora. U tu svrhu pripremljen je obrazac izjave (Prilog 1) kojom autor dozvoljava objavu doktorske disertacije. No, zbog tipa podataka koji se prikupljaju, obrazac je valjalo uskladiti i s Općom uredbom o zaštiti podataka 2016/679 ili GDPR (General Data Protection Regulation), odnosno hrvatskim Zakonom o provedbi Opće uredbe o zaštiti podataka. Opća uredba o zaštiti podataka donesena 2016. godine, a stupila je na snagu u svibnju 2018. godine i primjenjuje se u svim članicama Europske Unije. U Hrvatskoj

¹⁵ Zakon o autorskom pravu i srodnim pravima [citirano: 2020-03-06]. // Narodne novine, 2399 (2003). Dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2003_10_167_2399.html

¹⁶ Nemeč, D. Institucijski repozitoriji: čije obveze i čija prava? . // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 59, 3/4 (2016), str. 319-320. Dostupno i na: <https://hrcaj.srce.hr/file/276562> [citirano: 2020-03-06].

se Zakonom o provedbi Opće uredbe o zaštiti podataka dodatno reguliraju obaveze i kazne vezane uz poštivanje Uredbe.

Prije svega, za prikupljanje i obradu osobnih podataka bila je nužna uspostava pravne osnove, odnosno utvrditi zakonitost prikupljanja i obrade osobnih podataka. Uredbom se propisuju uvjeti, od kojih najmanje jedan mora biti ispunjen, kako bi obrada bila zakonita¹⁷:

- ispitanik je dao privolu za obradu svojih osobnih podataka u jednu ili više posebnih svrha;
- obrada je nužna za izvršavanje ugovora u kojem je ispitanik stranka ili kako bi se poduzele radnje na zahtjev ispitanika prije sklapanja ugovora;
- obrada je nužna radi poštovanja pravnih obveza voditelja obrade;
- obrada je nužna kako bi se zaštitili ključni interesi ispitanika ili druge fizičke osobe;
- obrada je nužna za izvršavanje zadaće od javnog interesa ili pri izvršavanju službene ovlasti voditelja obrade;
- obrada je nužna za potrebe legitimnih interesa voditelja obrade ili treće strane, osim kada su od tih interesa jači interesi ili temeljna prava i slobode ispitanika koji zahtijevaju zaštitu osobnih podataka, osobito ako je ispitanik dijete.

Sveučilišna knjižnica Rijeka zakonitost obrade osobnih podataka u svrhu izrade zbirke doktorskih disertacija temelji na pravnoj obvezi voditelja obrade, ulozi organizacije u obavljanju javnih zadaća (zadaća od javnog interesa) i na temelju suglasnosti pojedinca (privola) za obradu njegovih osobnih podataka u jednu ili više posebnih svrha. Pravna obveza proizlazi iz navedenog Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o znanstvenoj djelatnosti i visokome obrazovanju, dok je u Zakonu o knjižnicama i knjižničnoj djelatnosti temelj za definiranje javnih zadaća knjižnice. U njemu stoji da knjižnična djelatnost obuhvaća stručnu obradu knjižnične građe prema stručnim standardima, što uključuje izradu informacijskih pomagala u tiskanom i/ili elektroničkom obliku.¹⁸

Osobni podaci su Uredbom definirani kao „svi podaci koji se odnose na pojedinca čiji je identitet utvrđen ili se može utvrditi („ispitanik“); pojedinac čiji se identitet može utvrditi jest osoba koja se može identificirati izravno ili neizravno, osobito uz pomoć identifikatora kao što su ime, identifikacijski broj, podaci o lokaciji, mrežni identifikator ili uz pomoć jednog ili više čimbenika svojstvenih za fizički, fiziološki, genetski, mentalni, ekonomski, kulturni ili socijalni identitet tog pojedinca“.¹⁹ Osobni podaci

¹⁷ Uredba (EU) 2016/679 Europskog parlamenta i Vijeća od 27. travnja 2016. o zaštiti pojedinaca u vezi s obradom osobnih podataka i o slobodnom kretanju takvih podataka te o stavljanju izvan snage Direktive 95/46/EZ (Opća uredba o zaštiti podataka). Čl. 6, st.1. [citirano: 2020-03-06]. Dostupno na: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/HTML/?uri=CELEX:32016R0679&from=HR>

¹⁸ Zakon o knjižnicama i knjižničnoj djelatnosti [citirano: 2020-03-06]. // Narodne novine 356 (2019). Dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/full/2019_02_17_356.html

¹⁹ Uredba, Nav. dj., čl. 4, st. 1

koji se prikupljaju obrascem su ime i prezime autora, OIB i telefonski broj. Obrascem se ne prikupljaju tzv. osjetljivi podaci, kao što su „osobni podaci koji otkrivaju rasno ili etničko podrijetlo, politička mišljenja, vjerska ili filozofska uvjerenja ili članstvo u sindikatu te obrada genetskih podataka, biometrijskih podataka u svrhu jedinstvene identifikacije pojedinca, podataka koji se odnose na zdravlje ili podataka o spolnom životu ili seksualnoj orijentaciji pojedinca“.²⁰

Uredba definira voditelje i izvršitelje obrade. Voditelj obrade je „fizička ili pravna osoba, tijelo javne vlasti, agencija ili drugo tijelo koje samo ili zajedno s drugima određuje svrhe i sredstva obrade osobnih podataka“.²¹ Sveučilišna knjižnica Rijeka je, kao javna ustanova, voditelj obrade osobnih podataka. Izvršitelj same obrade je pravna osoba koja obavlja obradu osobnih podataka prema uputama voditelja obrade. U slučaju digitalne zbirke doktorskih disertacija izvršitelj obrade osobnih podataka je Srce, kao javna ustanova koja planira, osigurava i udomljuje računalno-komunikacijsku i programsku infrastrukturu potrebnu za funkcioniranje Dabra.

Nakon prikupljanja, Knjižnica dobivene osobne podatke mora i obraditi. U Uredbi je obrada osobnih podataka definirana kao „svaki postupak ili skup postupaka koji se obavljaju na osobnim podacima ili na skupovima osobnih podataka, bilo automatiziranim bilo neautomatiziranim sredstvima kao što su prikupljanje, bilježenje, organizacija, strukturiranje, pohrana, prilagodba ili izmjena, pronalaženje, obavljanje uvida, uporaba, otkrivanje prijenosom, širenjem ili stavljanjem na raspolaganje na drugi način, usklađivanje ili kombiniranje, ograničavanje, brisanje ili uništavanje.“²²

Voditelj obrade, odnosno Sveučilišna knjižnica Rijeka, odgovara za pouzdanost obrade osobnih podataka i usklađenost s načelima zakonitosti, poštenja i transparentnosti obrade, ograničavanja svrhe, smanjenja količine podataka, točnosti, ograničenja pohranje i cjelovitosti i povjerljivosti.²³

Postupci objave doktorskih disertacija u otvorenom pristupu

Prvi korak pri traženju suglasnosti autora odnosi se na pronalaženje kontakt podataka autora (e-mail adrese) za što se koristila sama doktorska disertacija te javno dostupni servisi i tražilice. Na e-mail adresu autora potom se šalje obrazac *Izjava autora*, objašnjenje Creative Commons licencija²⁴ koje se dodjeljuju radovima u otvorenom pristupu u repozitorijima u Dabru te objašnjenje temeljem kojih propisa se traži suglasnost za objavu doktorske disertacije u otvorenom pristupu – temeljem Zakona o

²⁰ Isto, čl. 9

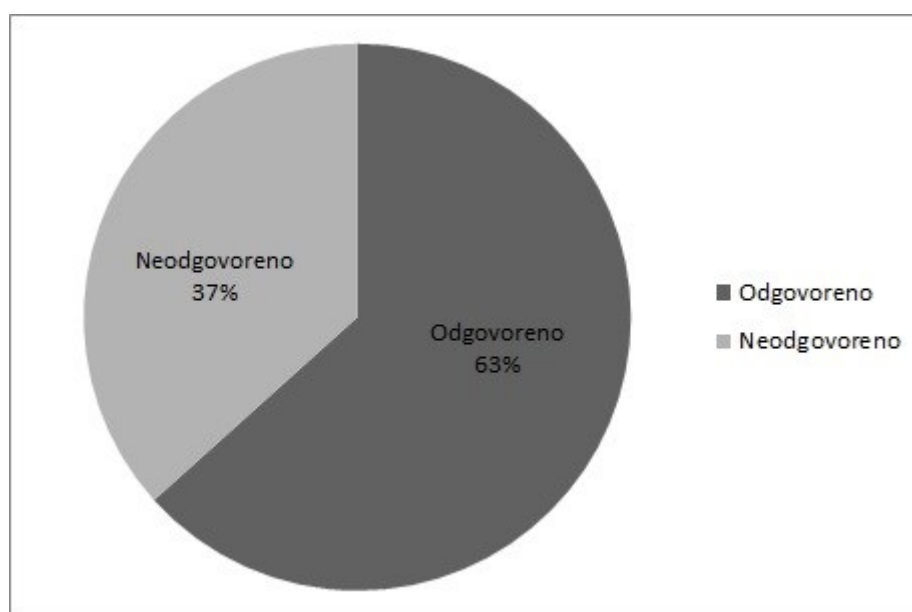
²¹ Isto, čl 4, st. 7

²² Isto, čl. 4., st. 2

²³ Isto, čl. 5.

²⁴ Creative Commons [citirano: 2020-03-06]. Dostupno na: <https://creativecommons.org/>

znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju te Zakona o autorskom pravu i srodnim pravima. S ovim postupkom najprije se krenulo tijekom 2018. godine temeljem pristiglih zahtjeva za primjerkom dokumenta²⁵ koji je kao funkcionalnost dostupan u repozitorijima u sustavu Dabar kako bi se korisnicima omogućio pristup i onim radovima koji nisu objavljeni u otvorenom pristupu. Intenzivnije se sa slanjem upita, koliko je to raspodjela poslova i redovito poslovanje dopuštalo, krenulo tijekom 2019. godine. Do kraja 2019. godine poslano je elektroničkom poštom 120 upita autorima doktorskih disertacija pohranjenih u repozitoriju Sveučilišne knjižnice Rijeka. Nakon prvog poslanog upita, ukoliko autor nije odgovorio, periodički su se slala još dva podsjetnika. Do kraja veljače 2020. godine primljeno je 76 odgovora autora što znači da je odgovoreno na 63 % upita, dok je 37 % upita zasad ostalo neodgovoreno (sl. 2).



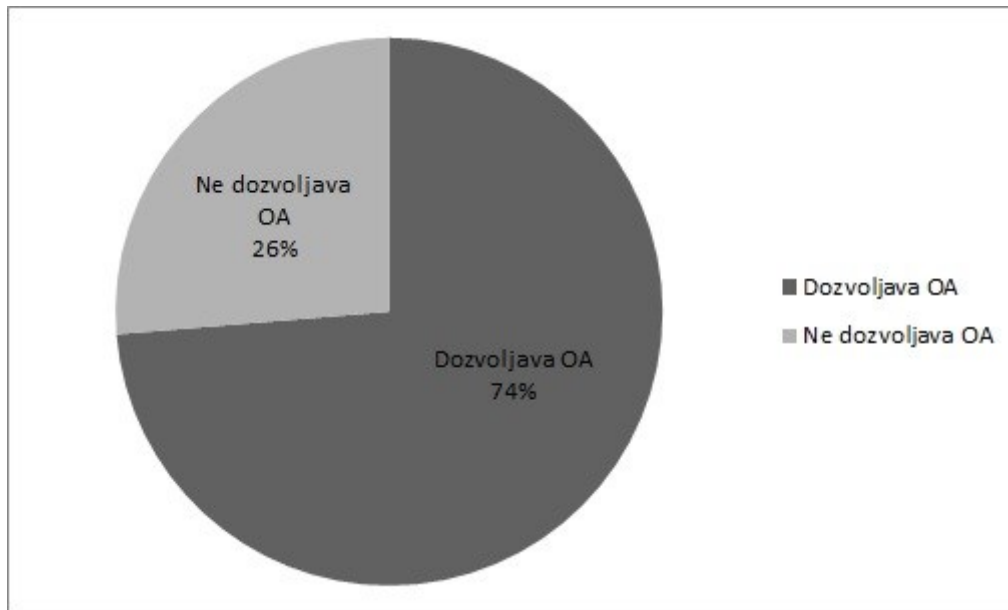
Slika 2. Postotak odgovorenih i neodgovorenih upita

Autor ima punu slobodu dozvoliti objavu i odrediti uvjete korištenja rada (odabir Creative Commons licencije) ili odbiti objavu rada u otvorenom pristupu. Također, autor može odrediti i embargo, odnosno razdoblje koje treba proći prije nego rad može biti objavljen u otvorenom pristupu. Ukoliko autor dozvoli objavu, doktorska disertacija se temeljem potpisane Izjave o suglasnosti autora objavljuje u repozitoriju u otvorenom pristupu, a ukoliko ne dozvoli objavu, doktorska disertacija se pohranjuje u repozitorij, a na javnom sučelju repozitorija dostupni su samo metapodaci o radu. Sve prikupljene izjave autora tiskaju se i pohranjuju u pismohrani Sveučilišne knjižnice Rijeka. Na taj je način Knjižnica

²⁵ Dabar - zahtjev za pristup radovima u zatvorenom ili ograničenom pristupu [citirano 2020-03-06]. Dostupno na: <https://dabar.srce.hr/2018-03-09/omoguceno-podnosenje-zahtjeva-za-pristup-radovima-u-zatvorenom-ili-ogranicenom-pristupu>

u svakom trenutku u mogućnosti dokazati da ima ovlaštenje za objavu doktorske disertacije u otvorenom pristupu.

Od 76 odgovorenih upita, u 56 izjava su se autori izjasnili da su suglasni s objavom rada u otvorenom pristupu, dok u 20 izjava autori nisu dozvolili objavu rada u otvorenom pristupu iz čega proizlazi da su se autori u vrlo visokom postotku (74%, sl. 3) opredijelili za otvoreni pristup radu. Ovakav rezultat poklapa se s dosad objavljenim radovima koji također navode podjednako visok odaziv i davanje suglasnosti autora za objavu doktorskih disertacija u otvorenom pristupu.²⁶

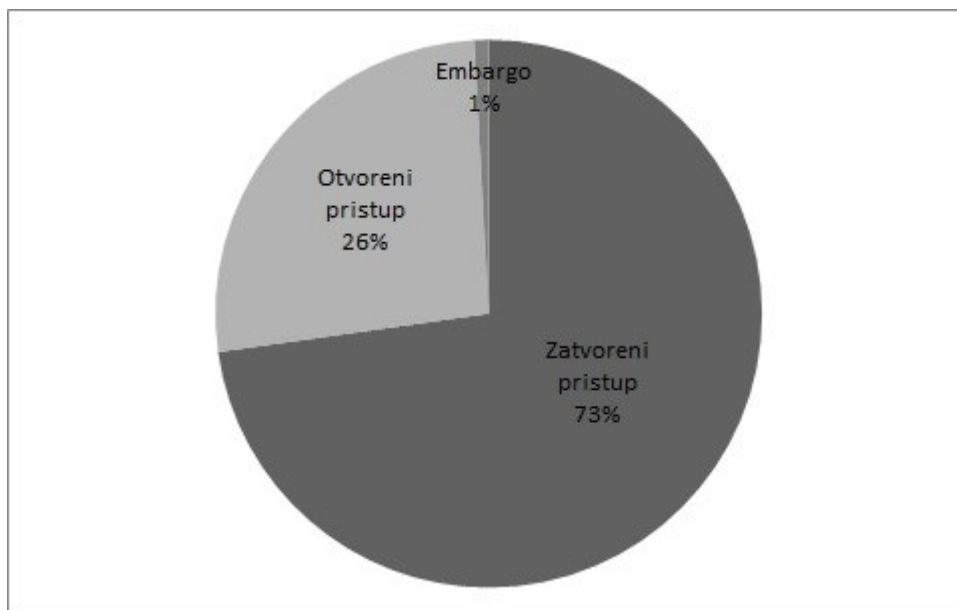


Slika 3. Postotak autora koji su dozvolili objavu u otvorenom pristupu

Na dan 31.12.2018. godine samo 6% doktorskih disertacija u repozitoriju Sveučilišne knjižnice Rijeka bilo je u otvorenom pristupu – to su radovi koji su dobili dopuštenje autora za objavu temeljem zahtjeva za primjerkom dokumenta pristiglog kroz sustav Dabar. Na dan 29. veljače 2020. u repozitoriju Svcri bilježi se 26% doktorskih disertacija u otvorenom pristupu²⁷ (sl. 4).

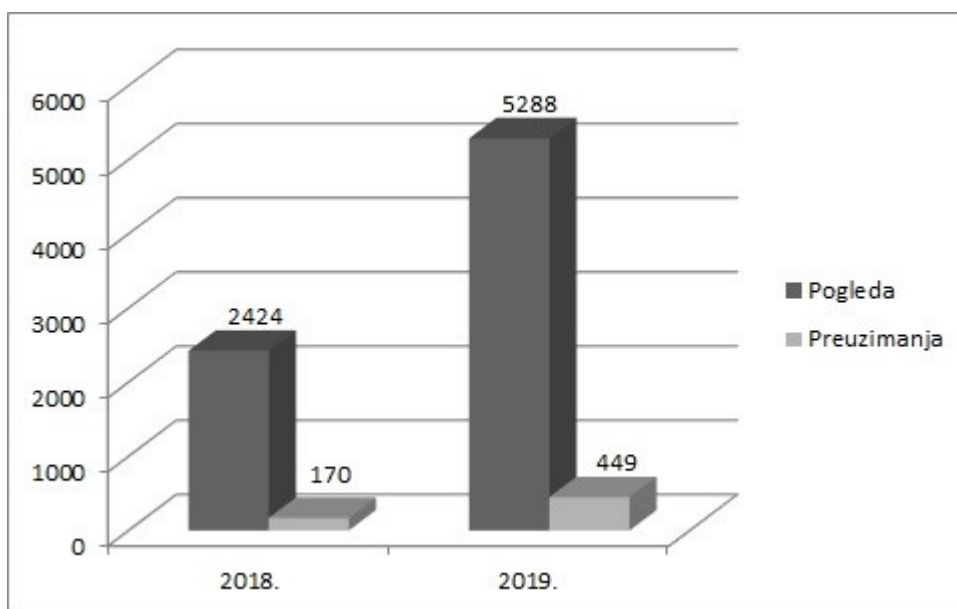
²⁶ Piorun, M., Palmer, L. A. Digitizing dissertations for an institutional repository: a process and cost analysis [citirano: 2020-03-06]. // Journal of the Medical Library Association 96, 3(2008), str. 223–229. Dostupno na: <https://doi.org/10.3163/1536-5050.96.3.008>

²⁷ Sveučilišna knjižnica Rijeka. Repozitorij Sveučilišne knjižnice Rijeka: statistika pohrane objekata [citirano: 2020-03-09]. Dostupno na: <https://repository.svkri.uniri.hr/stats/objects>



Slika 4. Doktorske disertacije u repozitoriju SVKRI na dan 29.2.2020.

Povećanje broja doktorskih disertacija u otvorenom pristupu za 51 naslov tijekom 2019. godine u odnosu na 2018. godinu predstavlja povećanje od 550 %. Ovo je povećanje utjecalo i na statistiku posjećenosti repozitorija Sveučilišne knjižnice u cjelini. U 2018. godini zabilježeno je 2.424 pogleda i tek 170 preuzimanja radova, dok su u 2019. te brojke udvostručene te bilježimo 5.288 pogleda i 449 preuzimanja (sl. 5).²⁸



Slika 5. Statistika posjećenosti repozitorija Svkri 2018. i 2019. godine

²⁸ Sveučilišna knjižnica Rijeka. Repozitorij Sveučilišne knjižnice Rijeka: statistika posjećenosti repozitorija [citirano: 2020-03-09]. Dostupno na: <https://repository.svkri.uniri.hr/stats/repository>

Takvo povećanje broja pregleda i preuzimanja pohranjenih doktorskih disertacija podupire ranije spomenute teze o povećanju vidljivosti rada, autora i institucije kroz objavu u otvorenom pristupu. Objava radova u otvorenom pristupu omogućila je prijavu repozitorija Sveučilišne knjižnice Rijeka u OpenDOAR²⁹ - direktorij repozitorija u otvorenom pristupu, a samim time i prijavu u OpenAIRE³⁰ - europski portal za otvorenu znanost. Doktorske disertacije vidljive su u Nacionalnom repozitoriju disertacija i znanstvenih magistarskih radova čime je ispunjena zakonska obveza iz Zakona o znanstvenoj djelatnosti i visokome obrazovanju, a metapodaci se distribuiraju i u DART Europe³¹ – europski portal doktorskih disertacija. Zahvaljujući interoperabilnosti sustava Dabar, metapodaci o doktorskim disertacijama diseminiraju se u sve gore navedene sustave, a indeksirani su i putem tražilice Google Scholar što pridonosi većoj vidljivosti autora, rada, ali i samog Sveučilišta u Rijeci.

Zaključak

Izmjenama Zakona o znanosti i visokom obrazovanju iz 2013. godine, visokoškolske institucije dobile su obavezu pohrane svih ocjenskih radova u javnim internetskim bazama. U te radove uključene su i doktorske disertacije obranjene na pojedinoj instituciji. Infrastrukturu potrebnu za ispunjavanje ove zadaće priredio je Sveučilišni računski centar Sveučilišta u Zagrebu u suradnji s ustanovama znanosti i visokog obrazovanja. Rezultat je sustav Dabar, sustav institucijskih repozitorija koji omogućava pohranu raznih vrsta radova, ali i njihovu objavu.

Iako je nova zakonska regulativa propisala obvezu javne objave, pojavilo se nesuglasje s važećim odredbama Zakona o autorskom pravu i srodnim pravima prema kojima konačna odluka o javnom objavljivanju rada u otvorenom pristupu ostaje autoru.

Sveučilišna knjižnica Rijeka već je ranije ustrojila zbirku tiskanih doktorskih disertacija obranjenih na Sveučilištu u Rijeci te je zapise o ovim publikacijama objedinila kroz virtualni bilten zbirke koji se redovito ažurira. Kako bi se podaci o doktorskim disertacijama učinili dostupnima kroz repozitorij, podaci iz bibliografskih zapisa povučeni su u digitalni repozitorij Knjižnice, zaključno s radovima obranjenim u 2015. godini. U svim ovim zapisima bilo je potrebno dopuniti niz podataka te pohraniti digitalnu inačicu doktorske disertacije. Kako bi se osim pohrane omogućila i objava u otvorenom pristupu, Knjižnica je izradila obrazac izjave autora kojim on to dopušta. Sam obrazac usklađen je s Općom uredbom o zaštiti podataka koja je stupila na snagu.

²⁹ Directory of Open Access Repositories [citirano: 2020-03-09]. Dostupno na: <https://v2.sherpa.ac.uk/opensoar/>

³⁰ OpenAIRE [citirano: 2020-03-09]. Dostupno na: <https://www.openaire.eu/>

³¹ DART-Europe E-theses Portal [citirano: 2020-03-09]. Dostupno na: <http://www.dart-europe.eu/>

Svakom pojedinom autoru elektroničkom je poštom dostavljen obrazac izjave, objašnjenje Creative Commons licencija te kratko objašnjenje o benefitima objavljivanja rada u otvorenom pristupu. Cilj svih ovih aktivnosti je postići što veći postotak otvorenosti pohranjenih radova, odnosno pridobiti što veći broj pozitivnih odgovora. U praksi se pokazalo da ovakav pristup izravnog slanja upita autoru daje izvrsne rezultate, jer većina autora u konačnici dozvoljava objavu svoje doktorske disertacije u otvorenom pristupu. Da je tome tako, vidljivo je i iz broja doktorskih disertacija u otvorenom pristupu u odnosu na kraj 2018. godine. S druge strane, i u ovom kratkom razdoblju vidljivi su učinci povećanja broja radova u otvorenom pristupu – visoki postoci povećanja kako pregleda tako i preuzimanja iz repozitorija. Dodatan je benefit otvaranja radova i osiguranje vidljivosti kroz druge repozitorije s kojima Dabar izmjenjuje metapodatke.

Sveučilišna knjižnica Rijeka nastavit će s ovim aktivnostima, s ciljem postizanja što veće otvorenosti doktorskih disertacija pohranjenih u repozitoriju Knjižnice te povećanja vidljivost radova, autora, Knjižnice i cijelog Sveučilišta.

LITERATURA

Bangani, S. The impact of electronic theses and dissertations: a study of the institutional repository of a university in South Africa [citirano: 2020-03-09]. // *Scientometrics* 115, 1 (2018), str. 131–151. Dostupno na: <https://doi.org/10.1007/s11192-018-2657-2>

Banić Tomišić, Z.; Štimac, A. Autorsko pravo i druga prava intelektualnog vlasništva u znanosti i visokom obrazovanju : objava radova u javnim repozitorijima i uloga knjižnica. // *Slobodan pristup informacijama: 16. Okrugli stol: zbornik radova / ur. D. Pšenica*. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2016. Str. 37-64

Bennett, L. ; Flanagan, D. Measuring the Impact of Digitized Theses: a Case Study from the London School of Economics [citirano: 2020-03-09]. // *Insights* 29, 2 (2016), str. 111–119. Dostupno na: <http://doi.org/10.1629/uksg.300>

Creative Commons [citirano: 2020-03-06]. Dostupno na: <https://creativecommons.org/>

Dabar - digitalni akademski arhivi i repozitoriji [citirano: 2020-03-06]. Dostupno na: <https://dabar.srce.hr/>

Dabar – repozitoriji [citirano: 2020-03-06]. Dostupno na: <https://dabar.srce.hr/repozitoriji>

Dabar - zahtjev za pristup radovima u zatvorenom ili ograničenom pristupu. [citirano 2020-03-06]. Dostupno na: <https://dabar.srce.hr/2018-03-09/omoguceno-podnosenje-zahtjeva-za-pristup-radovima-u-zatvorenom-ili-ogranicenom-pristupu>

DART-Europe E-theses Portal [citirano: 2020-03-09]. Dostupno na: <http://www.dart-europe.eu/>

Directory of Open Access Repositories [citirano: 2020-03-09]. Dostupno na: <https://v2.sherpa.ac.uk/opensoar/>

Hrvatska deklaracija o otvorenom pristupu [citirano: 2020-03-06] Dostupno na: <https://www.fer.unizg.hr/oa2012/deklaracija>

Nacionalni repozitorij disertacija i znanstvenih magistarskih radova [citirano: 2020-03-06]. Dostupno na: <https://dr.nsk.hr/>

Nemec, D. Institucijski repozitoriji: čije obveze i čija prava? // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 59, 3/4 (2016), str. 319-320. Dostupno i na: <https://hrcak.srce.hr/file/276562> [citirano: 2020-03-06].

OpenAIRE [citirano: 2020-03-09]. Dostupno na: <https://www.openaire.eu/>

Piorun, M.; Palmer, L. A. Digitizing dissertations for an institutional repository: a process and cost analysis [citirano: 2020-03-06]. // Journal of the Medical Library Association 96, 3 (2008), str. 223–229. Dostupno na: <https://doi.org/10.3163/1536-5050.96.3.008>

Repozitorij Sveučilišne knjižnice Rijeka. [citirano: 2020-03-06] Dostupno na: <https://repository.svkri.uniri.hr/>

Repozitorij Sveučilišta u Rijeci. [citirano: 2020-03-06]. Dostupno na: <https://www.unirepository.svkri.uniri.hr/>

Štimac, A.; Banić Tomišić, Z. Intelektualno vlasništvo u znanosti i visokom obrazovanju: autori, otvoreni pristup i digitalni repozitoriji. // Knjižnice: kamo i kako dalje? : zbornik radova / 14. dani specijalnih i visokoškolskih knjižnica, Lovran, 13.-16. svibnja 2015. ; uredile Dina Mašina Delija i Kristina Kalanj. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2017. str. 345-366.

Sveučilišna knjižnica Rijeka. Repozitorij Sveučilišne knjižnice Rijeka: statistika pohrane objekata [citirano: 2020-03-06]. Dostupno na: <https://repository.svkri.uniri.hr/stats/objects>

Sveučilišna knjižnica Rijeka. Repozitorij Sveučilišne knjižnice Rijeka: statistika posjećenosti repozitorija [citirano: 2020-03-09]. Dostupno na: <https://repository.svkri.uniri.hr/stats/repository>

Uredba (EU) 2016/679 Europskog parlamenta i Vijeća od 27. travnja 2016. o zaštiti pojedinaca u vezi s obradom osobnih podataka i o slobodnom kretanju takvih podataka te o stavljanju izvan snage Direktive 95/46/EZ (Opća uredba o zaštiti podataka) [citirano: 2020-03-06]. Dostupno na: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/HTML/?uri=CELEX:32016R0679&from=HR>

Vukelić, Z.; Dorotić Malić, I.; Turk, B. Pohrana doktorskih disertacija u repozitorij Sveučilišne knjižnice Rijeka. // Knjižnice : kamo i kako dalje? : zbornik radova / 15. dani specijalnih i visokoškolskih knjižnica, Lovran, 17.-20. svibnja 2017. ; uredile Dina Mašina Delija i Kristina Kalanj. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2019. Str. 153-162

Zakon o autorskom pravu i srodnim pravima [citirano: 2020-03-06]. // Narodne novine, 2399 (2003). Dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2003_10_167_2399.html

Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju [citirano: 2020-03-06]. // Narodne novine, 2132 (2013). Dostupno na: http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2013_07_94_2132.html

Zakon o knjižnicama i knjižničnoj djelatnosti [citirano: 2020-03-06]. // Narodne novine, 356 (2019). Dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/full/2019_02_17_356.html